

Димиш (Димитрије)
Младеновић–Мишетовић

Фонд за школу
којом се зида држава

Лела Марковић

Легат Димиша Младеновића, његова родољубивост, труд и визионарске идеје, аутентична су слика времена у коме су појединци у Старој Србији, подржани од виђенијих Срба, препознали интерес народа да просветним циљевима и примерима добротинства нађе излаз из мрака дугог турског ропства

Димитрије Младеновић је рођен у Призрену негде између 1810. и 1812. године као друго дете родитеља Младена и Маре, уз старијег брата Стојана и млађег Зарију.

После *мало* школовања у Призрену, Димиш је почео да учи абацијски занат, а већ у осамнаестој години је отворио своју абацијско-бакалску радњу. Хаџи Тома Гудић, у то време чувени трговац у Призрену, видевши у Димишу трговачки дух, дао му је на зајам 120 турских лира, које му је Димиш вратио већ после две године, јер је препознао да је Призрен постао тесан за Димишев трговачки дух.

Димиш је 1837. године напустио Призрен и отишао у *Љурбеш*, у туђину. Своју трговачку срећу Димиш је прво окушао у Скопљу и другом местима Македоније, а затим у Србији, у Алексинцу. Тада је бацио турски пасош и узео српски. Потом је напустио и Алексинац и отишао у Цариград. Ту се срео и уортачио са Симом Игумановим и Грком Анастасом, те су отворили дуванцијско-бур-

муцијску радњу. Када је посао тако добро кренуо да су и са Енглеском трговали, распоредили су се тако да се Димиш настанио у Кавали, одакле се најбољи дуванизвозио, Анастас у Цариграду, а Игуманов у Одеси у Русији. Међутим, због неког неспоразума, Димиш је отворио засебну дуванцијску трговину у Кавали у Грчкој, на обали Егејског мора, на северној обали Орфанског залива. Тамо је остао евидентиран и као претплатник једне српске књиге у Кавали „Димитрије Младеновић, трговац“. После пуних 19 година рада у туђини, 1856. године вратио се у Призрен. „Ну, он је и делом хтео показати, не само да је доброга стања, него да је готов од свога имања признети и на олтар просвете својих суграђана“, пише Петар Костић. Димиш није намеравао да се жени. Он је децу своје браће и својих суграђана гледао као своју. Видевши да се од његовог детињства ништа у просвети није на боље променило, решио је да нешто промени. Путујући са својом братаницом, ћерком пок-

брата Стојана, у Трст, где ју је водио на школовање, у Скадру се упознао са Николом Мусулином, познатим учитељем у Србији. Са њим се погодио за плату од три хиљаде гроша годишње и послао га у Призрен за учитеља. На тај начин Димиш је, чак и пре Симе Игуманова, први поставио основ напреднијој основној настави у Призрену. Ангажовањем Мусулина, обезбедио је призренским ђацима учитеља каквог у целој Старој Србији и у Македонији у то време није било.

После повратка у Кавалу, Димиш је наставио своју трговину дуваном, која је врло добро напредовала. Располагао је довољно великим капиталом, али је био и врло издашне руке. Апостолу Х. Симићу, трговцу из Ђаковице, је помогао са 5.000 форинти и кредитом у Пешти и Бечу да обнови посао који је пропао.

Преморен дугогодишњим радом, разболео се. Како је увидео да му од болести нема лека, написао је тестамент. Састављајући га, није заборавио школу у Призрену, те је у ту сврху завештао оних 5.000 форинти које је Апостолу Х. Симићу позајмио. Како у тренутку када је оболео није имао уз себе никог свог, поверио је привремено надзор над својом радњом и капиталом тадашњем енглеском конзулу у Кавали са којим је био у великом пријатељству. Очекујући брата из Призрена како би му предао имање стечено тешким радом, испустио је своју племениту душу 19. маја 1859. године, оставши у нади да ће његов рад бити његово завештање Призрену.

Међутим, док је Димишев брат стигао у Кавалу, све Димишове трговачке књиге су већ биле фалсификоване. Када је каса отворена, у њој је нађено само неколико гроша. Исту судбину је доживело и његово завештање основној школи у Призрену од 5.000 форинти, кривицом Апостола Х. Симића. Ипак, заузимањем тадашњег српског представника у Цариграду као и Митрополита

Фото: Josef Székely, 1863.

Мелетија рашко-призренског, који се у то време налазио у Цариграду као члан Св. Синода, добијено је 36.000 гроша. Али, како призренско православно грађанство није Митрополиту прикупило мирију од 7.000 гроша, док је Митрополит Мелетије боравио у Цариграду као члан Св. Синода, Митрополит је од примљених 36.000 гроша задржао своје следовање, а у Призрен послао остатак од 29.000 гроша са поруком да се недостајућа сума надокнади од прикупљене мирије. У то време миријом су се називали митрополитски приходи који су наплаћивани од сваке православне породице у својој епархији, по пет гроша у злату годишње. Како се српско грађанство није постарало да ту мирију прикупи, иницијативом Симе А. Игуманова, који се управо вратио у Призрен, приступило се добровољним прилозима да се та сума надокнади и увећа. Тада су поједини грађани уписали у фонд по 300–1.500 гроша. Али, како се уписане суме нису давале под интерес (камату) народу,

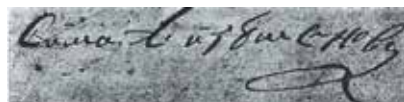
то и уписници нису ни положили уписане суме, сем браће Гудића, па и то престали.

Извештен о свему томе Сима А. Игуманов, на кога су ти гласови врло неповољно утицали, пише Православној српској општини од 25. маја 1865. године писмо, писано старим правописом, ове садржине:

„Општини призренској.

Након тридесет година ја лане посетих наше мило отечество Стару Србију. Ја сам мислио да се све препородило у нас, то јест, мислио сам да ћу наћи све у бољем стању него што сам оставио. Но по несрећи, принуђен сам овде казати веома горку истину која се тиче вас, Призренци. Благодарети честитом Цару Султану, ја сам нашао у Старој Србији све у бољем стању него што сам оставио. Сад нема никаквога зулума, сад није забрањено зидати цркве и подизати школе. Кад је таква слобода, човек би се могао надати, да ће наћи напредак и у садашњем народу. И заиста такав се напредак замјећава по неким вароши-

ма Старе Србије, а онде где би требало да наш народ напредује, у Призрену, ја нађох да је готово све најгоре. Шта је узрок тога те Призрен, који је био столица српског царства, налази се у таквом рђавом стању? Узрок је, браћо, то што нас је и погубило, узрок је пушта неслога. Ја сам примјетио, да у Призрену нема никакве љубави међу народом, и свако живи за себе. Ако се што тиче опште ползе, сваки се склони на страну као да се то њега не тиче. На примјер: ако треба што учинити за школу ви се клоните и даље говорите: ‘нису ми ни стари учили, па не треба да се ни моја деца уче’. Е, браћо, то је било у оно вријеме, а сада сасвим друкчије! Да смо ми имали више школа, ми не би били оваки, јадни и несрећни, као што смо сада. Треба да знате, браћо, да школа зида државу.“

Игуманов даље критикује неслогу српску, богаћење грађан-

ства на рачун сиротиње и својим прилозима као примером, позива грађанство да помогне прикупљање средстава за јепитропе (школске тусторе). Велику благодарност код призренских Срба заслужио је својим писмом и прилогом Димишевом фонду Панта Срећковић, професор Велике школе у Београду.

„Желећи од моје стране, колико ми је могуће, и колико је Бог дао помоћи и допринети да се ваш школски фонд повећа, шаљем овај мали дар у фонд ваше призренске школе, а то је седамдесет и пет хиљада дуката. У исто доба желим вама да напредујете у просвети, да се укрепите у духу српском, да у свему што је добро напредујете, да живите у љубави и слози – желим да вам фонд школски напредује, да се снажи и да вам просвета помогне, те да се курталишете свега онога што иде за пропаст српског рода“, написао је директор у свом писму Призренској општини.

Године 1889. била је изложена продаји кућа Илије Потиа, сина поменутог Апостола Х. Симића. Преко пута те куће, са северне стране Цркве Св. Николе, била је католичка кућа. Чувши за ту продају, католици су навалили да купе и Потиаеву кућу у намери да временом опколе православну цркву својим домовима. Али тадашњи прваци у Призрену и национални радници постарали су се да ту кућу купе, иако су били исцрпљени дугогодишњим прилозима за зидање Цркве Светог Ђорђа и бојкотом српских радња од мухамеданаца и католика. Виђенији Срби су тада прихватили мудар предлог трговца Васиља Г. Јанићевића да сваки имућнији Србин, према свом материјал-

ном стању, да привремено на зајам извесну суму, те да се од прикупљеног новца купи кућа, изда потом Митрополији, а да се од кирије, као прихода Димишевог фонда, покрију трошкови учитељима. И тако је од прикупљених 470 турских лира тадашњи тустор Димишевог фонда, Крста В. Па-

Велику благодарност код призренских Срба заслужио је својим писмом и прилогом Димишевом фонду Панта Срећковић, професор Велике школе у Београду. „Желећи од моје стране, колико ми је могуће, и колико је Бог дао помоћи и допринети да се ваш школски фонд повећа, шаљем овај мали дар у фонд ваше призренске школе, а то је седамдесет и пет хиљада дуката. У исто доба желим вама да напредујете у просвети, да се укрепите у духу српском, да у свему што је добро напредујете, да живите у љубави и слози – желим да вам фонд школски напредује, да се снажи и да вам просвета помогне, те да се курталишете свега онога што иде за пропаст српског рода“, написао је директор у свом писму Призренској општини.

трногић, купио кућу на своје име и на турским језиком написаној тапији, својим потписом посведочио: „Иако куповина куће стоји у вези са мојим именом, она није моја својина него поменуте школе.“ Крста је наплатио и потребну суму од грађана, коју су дуговали Димишевом фонду и исплатио сваког зајмодавца.

Сви бивши школски тустори служили су својевољно без икакве материјалне награде. Почетком деведесетих година 20. века из Димишевог фонда почело се одвајати за станарину учитељима и учитељицама, све до ослобођења Призрена 1912. године. Као и све остале тапије црквеног и школског имања, тако је и по-

мену тапија била у општинској архиви, односно у Митрополији. Када је 1915. наступила бугарска окупација, уништена је сва архива Митрополије, па и помену тапија.

После смрти Крсте Патрногића црква је плаћала одређену суму кирије и другом тустору Димишевог фонда – Милану Рогачићу, а он плаћао учитељима станарину, све до 1913. године када долази Михаило Шилак за рашко-призренског епископа и наређује окружном протојереју, Ђорђу С. Камперелићу, да изврши попис црквеног имања. И он, погрешно обавештен, уводи у тај списак и зграду, задужбину пок. Димиша. Није помогло ни обраћање Петра Костића епископу, ни парница коју је тустор фонда, Милан Рогачић, повео код старатељског судије у Призрену. Рогачић је испрва добио парницу на основу исказа Петра Костића, учитеља Андре Гроздановића и Николе Голубовића, који су годинама водили црквене и школске рачунске књиге. Међутим, Апелациони суд у Скопљу, не

узимајући у обзир исказ сведока и то што су Бугари сву архиву и сва документа уништили, донео је пресуду у корист Цркве, на основу права државине над кућом у којој је била Митрополија, те се Црква потом 1926. године и укњижила као власник. Тако се Димишева задужбина претопила у власништво Митрополије.

Ипак легат Димиша Младеновића, његова родољубивост, труд и визионарске идеје, аутентична су слика времена у коме су појединци у Старој Србији, подржани од виђенијих Срба, препознали интерес народа да просветним циљевима и примерима добротинства нађе излаз из мрака дугог турског ропства. ■■